

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	5
KISALTMALAR.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM REZMÎ; HAYATI, ŞAHSİYETİ, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERİ

A. REZMÎ (D. 1640-50 ?- Ö. 21 Ocak 1719)'NİN KİMLİĞİ ve HAYATI.....	9
1. Adı.....	9
2. Doğum Yeri ve Doğum Tarihi (İstanbul – 1640-50?).....	9
3. Ailesi.....	11
3.1. Annesi.....	13
3.2. Babası.....	16
3.3. Kardeşi.....	16
3.4. Evliliği.....	18
3.5. Çocukları ve Torunları.....	18
4. Çocukluğu ve Eğitim Hayatı (1650?-1670?).....	28
5. Aldığı Görevler.....	28
6. Yolculukları.....	33
7. Ölümü ve Mezarı.....	33
B. ŞAHSİYETİ.....	35
C. EDEBÎ KİMLİĞİ.....	38
1. Mahlası.....	38
2. Edebî Şahsiyeti.....	39
3. Nazireleri/Şair Etkileşimleri.....	46
Ç. ESERİ.....	49

İKİNCİ BÖLÜM DİVAN İNCELEMESİ

A. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	51
1. Nazım Şekilleri.....	51
1.1. Mesneviler.....	52
1.2. Kasideler.....	52
1.3. Gazeller.....	53

1.4. Musammatlar.....	54
1.5. Kıtalar.....	55
1.6. Müfredler.....	55
1.7. Tarihler.....	56
2. Vezin.....	59
3. Kafiye ve Redif.....	63
B. DİL VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ.....	64
C. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	75
SONUÇ.....	83
KAYNAKÇA.....	87
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....	91

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM REZMÎ DİVANI

A. DİVANIN YAZMA NÜSHASI.....	93
B. NÜSHANIN İMLÂ ÖZELLİKLERİ.....	95
C. METİN TESPİTİ İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR.....	98
Ç. DÎVÂN-I REZMÎ.....	101
1. Mesnevi.....	101
2. Kasideler.....	103
3. Musammatlar.....	121
4. Gazeller.....	141
5. Tarihler.....	366
6. Kıtalar.....	387
7. Müfredler.....	393
REZMÎ'NİN AİLE MEZARLIĞI.....	419
TIPKIBASIM.....	443

ÖN SÖZ

Sanat ve sanatçı Osmanlı sarayında daima ilgi görmüştür. Padişahlardan şehzadelere, sultanlardan hanım sultanlara, beylere/efendilere kadar hanedanın her kademededen üyesi, bir yandan sanatçıları destekleyerek sanat hamiliğine soyunmuş bir yandan da şiir, müzik, resim, hat gibi çeşitli sanat dallarında bizzat sanat üretiminin içerisinde bulunmuştur. Çalışmamıza konu olan Safiye Sultanzâde Mehmed Rezmî de şair ve ressam kimliğiyle sanatsal üretimin içerisinde yer alan bir hanedan mensubudur.

Bu eser, 17. yüzyılın ikinci yarısıyla 18. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşamış olan Rezmî (D. 1640-50 ?- Ö. 21 Ocak 1719)'nin kimliği ve yaşam öyküsüyle ilgili tespitler yapma, *Divan*'ının metnini ortaya koyma ve edebî kişiliği ile ilgili değerlendirmelerde bulunarak şairin edebiyat tarihi içerisindeki yerini belirleme amacı taşımaktadır.

IV. Murad'ın kızlarından Safiye Sultan'ın oğlu olan ve bu itibarla Osmanlı hanedanına mensup olan şair, Safiye Sultanzade Mehmet Rezmî sanıyla anılmıştır. Sarayda eğitim görmüş ve bütün ömrü boyunca sarayda çeşitli bürokratik görevlerde bulunmuştur. Rezmî, şairliğinin yanında ressamlığıyla da dikkat çeken, estetik yönü güçlü bir şahsiyettir. Resim sanatının Osmanlı'nın ancak geç dönemlerinde, özellikle Abdülmecid döneminde, rağbet görmeye başladığı düşünüldüğünde Rezmî -tespit edebildiğimiz kadarıyla- Osmanlı hanedanı içerisinde yetişen ilk ressamdır.

Rezmî'nin bugün elimizdeki tek eseri, *Divan*'ıdır. *Rezmî Divanı*'nın bilinen tek nüshası İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde TY 5499 numaraya kayıtlıdır. Yurt içi ve yurt dışı katalogları üzerinde yapmış olduğumuz tarama işlemlerinde ne *Divan*'ın farklı bir nüshası ne de Rezmî'nin başka bir eseri bulunamamıştır. Çalışmamız, kaynaklardan ve bu *Divan* nüshasında hareketle Rezmî'nin kimliği ve hayat hikayesi üzerindeki bilinmezlikleri ortadan kaldırmayı, şiirlerinin metnini ortaya koyarak şairin edebî kişiliğine ilişkin tespitler yapmayı amaçlamaktadır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Rezmî'nin hayatı ve edebî kişiliği hakkındaki bilgi ve değerlendirmelerden oluşmaktadır. Öncelikle dönem tarihlerinden, arşiv, nüfus kayıtlarından ve *Divan*'daki şiirlerden elde edilen bilgilerle şairin hayatı, ailesi ve nesebi ile ilgili tespitler yapılmıştır. Ayrıca bu bölümde, tezkirelerde verilen bilgilerden ve *Divan*'daki şiirlerden hareketle, estetik bir yapıya sahip

olan Rezmî'nin çok yönlü sanatkâr kimliği ve edebî kişiliği üzerine değerlendirilmeler yapılmıştır.

İkinci bölümde *Divan*'daki şiirler, nazım şekilleri, vezin, kafiyeye ve redif gibi şekle ait hususiyetlerle dil, anlatım özellikleri ve muhteva bakımından incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde *Rezmî Divanı*'nın bugün için bilinen tek nüshasının tavsifi yapılmış, imlâ özellikleri gösterilmiş ve metin tespitinde uyulan yöntem ortaya konulmuştur. Bundan sonra *Divan* metni transkripsiyonlu olarak verilmiştir.

Rezmî'nin Beşiktaş/Akaretler'de bulunan aile mezarlığı da çalışmamıza dâhil edilmiştir. Bu bağlamda mezarlığın ve mezarların durumu hakkında bilgi vermek amacıyla mezar kitabelerinde yazılanlarla birlikte mezarların fotoğraflarına da yer verilmiştir. Ayrıca eserin sonuna *Divan* nüshasının tıpkıbasımı eklenmiştir.

Büyük emeklerle ortaya çıkan bu eserin –gösterilen tüm hassasiyetlere rağmen– birtakım eksiklik ya da yanlışlıklarının bulunması muhtemeldir. Bunların tespiti ve yapıcı tenkidi, eseri daha iyi bir noktaya taşıyacaktır.

6

Bu uzun soluklu çalışmada pek çok kişinin emeği geçmiştir. Öncelikle tez danışmanlığımı yaparak bu eserin ilk şeklinin oluşmasında büyük emeklerini gördüğüm Prof. Dr. Filiz KILIÇ'a şükranlarımı sunuyorum. Sonrasında çalışma yöntemlerini ve divan edebiyatına bakma biçimlerini öğrendiğim bütün hocalarıma, özellikle de Prof. Dr. İ. Hakkı AKSOYAK'a ve her ihtiyaç duyduğumda metne olan vukufiyetiyle yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR'a teşekkür ediyorum. Arşiv belgelerine ulaşmada büyük yardımlarını gördüğüm Araştırmacı-Yazar Ali TAVŞANCIOĞLU'na verdiği emekler için teşekkür ediyorum. Kitabın hazırlanma sürecindeki titiz çalışmalarından dolayı Grafiker Yayınları'nın kıymetli çalışanlarına özellikle de sanatkâr kimliğiyle tam da Rezmî'nin kişiliğini ve ruh hâlini yansıtan bir kapak tasarlama nezaketi gösteren Erdoğan YAVUZ Bey'e teşekkür ediyorum. Ancak bu süreçte teşekkürlerin en büyüğünü, uzun ve zorlu çalışma mesailerim sırasında sabır gösterip destek ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen eşim İncinur ve oğlum Abdullah Halil hak etmiştir. Çaldığım zamanları telafi edebilmem temennisiyle kendilerine sonsuz teşekkürler ediyorum.

Mehmet GÜRBÜZ
Ankara, 2012